

Incluziune și excluziune.

Studii de caz asupra comunităților de romi din România

INCLUZIUNE ȘI EXCLUZIUNE

**Studii de caz
asupra comunităților
de romi din România**

Editori: Kiss Tamás – Fosztó László – Fleck Gábor

EDITURA
INSTITUTULUI PENTRU
STUDIAREA PROBLEMELOR
MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

KRITERION

Cluj-Napoca, 2009

Titlu: *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*

Editori: Kiss Tamás – Fosztó László – Fleck Gábor

Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale

Editura Kriterion

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Incluziune și excluziune : studii de caz asupra comunităților de romi din România / ed.: Fleck Gábor, Fosztó László, Kiss Tamas. - Cluj-Napoca : Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale : Kriterion, 2009

Bibliogr.

ISBN 978-606-92223-2-4

ISBN 978-973-26-0959-0

I. Fleck Gábor (ed.)

II. Fosztó László (ed.)

III. Kiss Tamás (ed.)

323.1(=214.58)(498)

Coordonator serie: Bokor Zsuzsa, Horváth István

Lector: Puiu Lăteza

Traduceri: Kozák Gyula

Corectori: Cosmina Berindei, Anca Lucia Sârbu

Design: Kőnczey Elemér

Tehnoredactare: Sütő Ferenc

Tipar: IDEA și GLORIA, Cluj-Napoca

© Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale

Cartea a apărut cu sprijinul:

ADMINISTRAȚIA
FONDULUI CULTURAL
NAȚIONAL

GUVERNUL ROMÂNIEI
AGENȚIA NAȚIONALĂ
PENTRU ROMI

ISPMN și Kriterion nu își asumă conținutul lucrării.

Lucrările sunt elaborate și asumate în exclusivitate de către autori/coordonatori volum.

Cuprins

Fleck Gábor – Fosztó László – Horváth István – Kiss Tamás – Péter László Comunități fragmentate. Studii de caz asupra romilor din România	7
Miruna Tîrcă Ghetou de lux? Aleea Zăbrăuți, București	39
Alina Silian Elemente pentru o regândire a incluziunii sociale – Comunitatea romilor din Veseuş-Jidvei	61
Kiss Tamás Categorizare etnică și statut social la Valea Crișului, județul Covasna	83
Kiss Dénes Romii din Herculian și rolul religiei penticostale în viața lor comunitară	119
Călin Goina O încercare de istorie socială: romii din Sântana, județul Arad	145
Mariana Goina Între „țigani de mătase” și cei ce „fierb în suc propriu”. Studiu de caz al comunității de romi din Curtici, județul Arad	171

Toma Stefánia

„Țiganul meu” și încrederea –
relații economice informale
într-o comunitate multiethnică din Transilvania

197

Magyari-Vincze Enikő

Discriminarea multiplă și intersecțională
a romilor din România.
Studiu de caz asupra fenomenului
excluziunii sociale în Timișoara

223

Abstracte

251

Lista autorilor

256

Abstracte

Miruna Tîrcă

Ghetou de lux. Aleea Zăbrăuți, București

Studiul descrie procesul de transformare a unei zone urbane. Caracterizat întotdeauna ca fiind o „comunitate de tranzit”, Zăbrăuți se transformă încet-încet într-un soi de „ghetou de lux”. Calitatea vieții s-a îmbunătățit, mai ales după legalizarea conectării la rețeaua de electricitate. O parte din vechii rezidenți au migrat către localități peri-urbane din jurul Bucureștiului, iar în zonă au început să se mute familii cu un nivel socio-economic mai ridicat. Prețul garsonierelor din Zăbrăuți s-a dublat numai în ultimul an. Ipoteza care se poate avansa este aceea că, în timp, peisajul general în cartier se va schimba iar problemele specifice se vor estompa, odată cu venirea în zonă a noilor locatari. În cartier tinerii, în special adolescenții, sunt direct expuși influenței fenomenelor negative precum prostituția, consumul de droguri, cerșetoria și furtul. Potențialul de victime în rândul tinerilor este unul mare, mai ales în condițiile în care ei nu au la îndemână alternative de petrecere a timpului sau de integrare socială prin diferite activități. Accesul pe piața muncii și a slujbelor bine plătite este de asemenea redus. Variantele cele mai accesibile rezidenților din Zăbrăuți rămân activitățile ce se încadrează în sfera economiei informale. Programele de asistență socială nu rezolvă problema, dimpotivă, mențin o stare de dependență care la un moment dat poate deveni dăunătoare.

Alina Silian

Elemente pentru o regândire a incluziunii sociale.

Comunitatea romilor din Veseuș-Jidvei.

Studiul urmărește modul în care în Veseuș ierarhia socială se construiește în baza principiului „respectabilității prin muncă”, criteriu pe care și romii îl invocă pentru a-și revendica apartenența la societate. Spre deosebire de autoritățile locale care au o viziune muzeificată despre societatea locală, romii veseușeni au o concepție dinamică în care prevăd posibilități de mobilitate socială. Romii veseușeni nu reclamă excluderea sau marginalizarea socială. Dimpotrivă, sunt conștienți de rolul pe care îl joacă în viața comunei, dar resimt nerecunoașterea la nivel politic și simbolic a acestei

contribuții. În articol urmăresc să arăt printr-un studiu de comunitate cum aceste modele și modalități diferite de a înțelege incluziunea socială se împletesc în același context social. Tratarea romilor ca problemă socială este în acest caz o abordare parțială care ascunde de fapt un proces de re poziționare socială care nu are loc numai în Veseuş. Deși doar un studiu de caz în sine, miza articolului este mai generală, susținând o reconsiderare a abordării de până acum a incluziunii romilor. Priviți în general ca simpli beneficiari pasivi ai unor politici publice, romii trebuie tratați ca cetățeni activi care își revendică un rol meritat în societate. Mai mult decât atât, studiul arată mecanismele de status social într-o localitate unde populația majoritară – odinioară românească – devine romă, o situație de asemenea generalizată în alte contexte.

Kiss Tamás

Categorizare etnică și statut social la Valea Crișului

În societatea modernă bazată pe economie de piață, forma dominantă a excluderii sociale este excluderea economică. Aici societatea este compusă din *clase sociale* (în sensul weberian), iar inegalitățile dintre membrii claselor sociale sunt generate de diferențele pozițiilor pe piața (forței de muncă). Dimpotrivă, în societățile tradiționale forma dominantă a excluderii este excluderea socială, iar aici diferențele sunt în primul rând între *grupuri de status*. Dacă într-o societate diferențele și distincția dintre grupuri de status se adâncesc, anumite grupuri sociale pot deveni caste. În acest caz traversarea granițelor inter-grup devine extrem de grea iar violarea acestor garnițe este privită prin noțiunile de puritate/impuritate. Structura duală a pieței muncii din Valea Crișului, care coincide cu diferențele etnice și are caracteristici de castă, este departe de idealtipul *underclass*-ului descris de Iván Szelényi și János Ladányi. Trebuie să punctăm aici două aspecte. Ca prim aspect trebuie discutate procesele de segregare rezidențială: în satele din județul Covasna chiar și comunitățile de romi cele mai numeroase trăiesc lângă populația majoritară,¹ iar până în prezent nu s-a produs deplasarea masivă a populației ne-rome. Al doilea aspect este relația comunității rome cu majoritatea locală, mai precis schimbarea istorică a acestei relații. Comunitatea țărănească locală a fost un fel de interfață (*interface*) între comunitatea de romi și societatea mai largă. Relația

1 Sunt însă câteva excepții în partea vestică a județului, locuită mixt de maghiari, români și romi vorbitori de limbă română, cum ar fi Hetea și Valea Belin, care sunt așezări locuite în exclusivitate de romi.

dintre țigani și țărani, deși era asimetrică (de tip patron-client) era esențială în ceea ce privește strategiile economice ale romilor. Formarea de *underclass* are loc în cazul în care aceste relații se prăbușesc.

Kiss Dénes

Romii din Herculian și rolul religiei penticostale în viața lor comunitară

În analiza noastră prezentăm o comunitate rurală de romi, cea din Herculian. Comunitatea aleasă fiind aproape în totalitate penticostală, în prezentarea noastră nu dorește să fie holistică, ci încercăm să ne concentrăm asupra rolului penticostalismului în comunitatea studiată, cu scopul de a găsi explicație la răspândirea generală a cultului penticostal în rândul romilor. Pentru a avea totuși o imagine despre comunitatea discutată și contextul său special, mai precis despre legăturile dintre comunitate și satul, la marginea căruia subzistă, am urmărit integrarea structurală, formală și informală a romilor în mediul lor social local. Câmpul discursiv creat de religie face posibilă reconstrucția morală a actorilor, și chiar dacă în multe cazuri există o discrepanță între nivelul discursiv și cel al faptelor, câmpul discursiv conferă miezului comunității, a liderilor, o legitimitate nouă. Dar discursul se dovedește a fi avantajos și pentru cei de la periferia comunității religioase, cu ajutorul lui putându-se distinge de romii ne-converțiți, asumând astfel un rol mai avantajos. În a doua teză am formulat ideea că răspândirea penticostalismului în rândul romilor se datorează caracterului descentralizat al controlului etic – în acest cult, care permite comunităților locale să gestioneze discrepanța sus amintită în mod autonom.

Călin Goia

O încercare de istorie socială: romii din Sântana

Principala contribuție a acestui articol constă în identificare, dintr-o perspectivă comparativ istorică, a importanței relațiilor de familie în modul în care se structurează relațiile dintre comunitățile de limbă din sat. Diminuarea autorității patriarhale printre șvabi și români începând din anii 1960-1970, emanciparea tinerelor fete în alegerea partenerilor maritali precum și a unei cariere profesionale independente nu se regăsește în comunitatea romă din Sântana. Această distincție a contribuit la apariția de stiluri de viață diferite care au întărit mărimea distanței sociale dintre romi și celelalte comunități, și este unul din factorii care a contribuit la nașterea unui nou tip de segregare geografică care îi singularizează și-i discriminează pe romi.

Mariana Goina

Între „țigani de mătase” și cei ce “fierb în suc propriu”.
Studiu de caz a comunității de romi din Curtici

Romii din Curtici își trăiesc viața între cadrele date de segregarea teritorială și educațională la care sunt supuși și posibilitatea vagă a incluziunii sociale, generată de ascensiunea economică a unora dintre ei. Majoritatea romilor trăiesc la marginea orașului, iar copiii lor frecventează o școală din care copiii români au plecat cum li s-a ivit ocazia. Segregarea teritorială și educațională înseamnă nu numai trai în condiții modeste și șanse mai mici de a ieși din situația periferică în care se află, ci și marginalizare socială, tradusă, simultan, într-o relație ierarhică între români și romi și în menținerea și reproducerea constantă a distanței sociale ce separă cele două comunități. Totuși, odată cu schimbările politice a apărut, o posibilitate de mobilitate: migrația în țările mai dezvoltate, ce a îmbunătățit economic și social viața comunității. În Curtici ierarhiile sociale sunt determinate în mare măsură de posesiunile materiale sau de lipsă acestora - atât în comunitatea romă, cât și în cea română. În ultimii ani se poate afirma fără îndoială că prejudecățile și practicile discriminatorii care au dominat contactele dintre romi și alte etnii sunt atenuate semnificativ (fără a fi eliminate însă) de îmbunătățirea situației economice a comunității rome în general și a unor membri ai acestei comunități în mod special. Atât oficialitățile cât și românii din Curtici, în general, respectă mai mult (și discriminează mai puțin) „țigani de mătase”, cu alte cuvinte noua clasă medie și clasa superioară din rândul comunității rome. În opinia mea, aceasta este principala dimensiune în care are loc incluziunea romilor în comunitatea română din Curtici.

Toma Stéfania

„Țiganul meu” și încrederea – relații economice informale într-o comunitate multi-etnică din Transilvania

Articolul își propune să prezinte pe scurt rezultatele și concluziile unei serii de cercetări realizate într-o localitate din România, mixtă din punct de vedere etnic. În primele secțiuni, prezintă, pe scurt, comunitățile de romi și poziția lor socioeconomică, apoi descrie și analizează două dintre strategiile de supraviețuire ale romilor. În cele din urmă, autorul îndreaptă atenția asupra problemei încrederii, care este elementul ce leagă toate strategiile

informale și prin care se poate înțelege mai bine caracterul relației dintre romi și gadjo. Interacțiunile romilor cu celelalte etnii pot fi descrise cel mai bine în termeni economici, chiar și în cazurile în care această interacțiune ar implica prietenie sau încredere. În consecință, instituția naștitului a devenit o strategie a romilor de a transcede granițele etnice impuse de ceilalți, cu scopuri pur economice. Romii speră să acceseze mai ușor resursele de bază necesare pentru supraviețuire, care sunt, aproape în totalitate, sub controlul celorlalte etnii.

Cu toate că în localitate există conflicte între romi și ceilalți membri ai comunității, aceste conflicte sunt normale, în măsura în care sunt rezultatele imediate ale stereotipurilor existente și ale practicilor de menținere a graniței etnice cu celelalte etnii. În unele cazuri, romii înșiși mențin și construiesc aceste granițe.

Magyari-Vincze Enikő

Discriminarea multiplă și intersecțională a romilor din România.

Studiu de caz asupra fenomenului excluziunii sociale în Timișoara

Studiul analizează procesele de discriminare multiplă prin cazul femeilor rome. Discriminarea intersectorială descrisă în cazul femeilor rome, se suprapune cu tratamentul lor nedrept pe bază de gen din interiorul comunităților lor. Împreună, aceste mecanisme fac din ele victime ale discriminării multiple, un fenomen care include, de la caz la caz, discriminarea pe o singură bază și cea care acționează pe mai multe baze intersectate. Toate aceste mecanisme sunt legate de funcționarea identităților multiple și intersectate: genul, „rasa”, clasa, vârsta nu structurează separat identitatea unei persoane, impactul lor simultan nu acționează ca un puzzle. Acestea există prin toate celelalte („rasa” prin gen și/sau vârstă, genul prin „rasă” și/sau clasă etc.), deci – de exemplu – o femeie de etnie romă experimentează feminitatea prin calitatea de rom și, invers, calitatea de rom prin apartenența la o categorie de gen. Mai departe, genul, „rasa”, vârsta operează, în același timp, ca poziție subiectivă și poziția subiectului, mai precis, la intersecția celor două poziții. Diferențele dintre femei aparținând diferitelor etnii sau categorii rasiale – imaginate și descrise într-un timp și loc particular prin poziții diferite ale subiectului (de exemplu, „femeie”, „rom”, „sărac”, „tânăr”) prescise de instituții și discursuri din afara subiectului – sunt trăite de ele ca un set integrat de experiențe, de exemplu „femeie romă tânără și săracă”.

Lista autorilor

1. FLECK Gábor, cercetător, ISPMN, Cluj-Napoca
2. FOSZTÓ László, cercetător, ISPMN, Cluj-Napoca
3. Călin GOINA, asistent universitar, Catedra de Sociologie, UBB, Cluj-Napoca, doctorand în sociologie, Universitatea California, Los Angeles
4. Mariana GOINA, doctorand, Catedra de Istorie, Universitatea Central Europeană, Budapesta
5. HORVÁTH István, conferențiar Catedra de Sociologie, UBB, Cluj-Napoca, director, ISPMN, Cluj-Napoca
6. KISS Dénes, asistent universitar, Catedra de Sociologie, UBB, Cluj-Napoca
7. KISS Tamás, cercetător, ISPMN, Cluj-Napoca
8. MAGYARI-VINCZE Enikő, profesor, Facultatea de Studii Europene, UBB, Cluj-Napoca
9. PÉTER László, lector universitar, Catedra de Sociologie, UBB, Cluj-Napoca
10. Alina SILIAN, doctorand, Catedra de Sociologie și Antropologie, CEU, Budapesta
11. Miruna TÎRCA, cercetător, Asociația Komunitas, București
12. TOMA Stefánia, cercetător, ISPMN, Cluj-Napoca